

[itobiad], 2022, 11 (1): 43-62

<p>Kara Hakimiyet Teorisi ve Avrasya'nın Artan Jeopolitik Önemi</p> <p>Heartland Theory and the Increasing Geopolitical Importance of Eurasia</p> <p>Video Link: https://youtu.be/IUtOyvZCKgs</p>	
<p>Hulusi Ekber KAYA</p> <p>Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi Keşan Yusuf Çapraz Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü</p> <p>Asst. Prof., Trakya University Keşan Yusuf Çapraz School of Applied Sciences, Department of International Trade and Finance</p> <p>hekberkaya@trakya.edu.tr</p> <p>Orcid ID: 0000-0002-2097-7893</p>	

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 21.04.2021
Kabul Tarihi / Accepted	: 23.01.2022
Yayın Tarihi / Published	: 07.03.2022
Yayın Sezonu	: Ocak-Şubat-Mart
Pub Date Season	: January-February-March

Atıf/Cite as: Kaya, H. E. (2022). Kara Hakimiyet Teorisi ve Avrasya'nın Artan Jeopolitik Önemi . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 11 (1) , 43-62 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/68190/924004>

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa Süleyman ÖZCAN, Since 2012 – Istanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Kara Hakimiyet Teorisi ve Avrasya'nın Artan Jeopolitik Önemi

Öz

Uluslararası politikada coğrafi etmenlerin güç ilişkileri üzerindeki etkisinin incelenmesine jeopolitik denmektedir. Bir ülkenin sahip olduğu coğrafi nitelikler o ülkeyi jeopolitik açıdan güçlü kılmaktadır. Doğal kaynaklar bakımında zengin, iklim ve yer şekilleri açısından elverişli, deniz ve okyanuslara kıyısı olan, kanallar ve boğazlar gibi stratejik geçiş noktalarına hâkim bir ülke ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan gelişir ve uluslararası sistemde etkili bir güç haline gelir. Burada önemli olan nokta, ülkenin sahip olduğu bu jeopolitik unsurların bilincinde olması ve bunları rasyonel bir şekilde kullanmasıdır. Aksi durumda jeopolitik mücadele içinde kendine yer bulamaz ve sistem içinde kaybolabilir. Jeopolitik, bölge üzerindeki rekabetten ve bu tarz eylemleri meşrulaştırmaktan daha fazlasını ifade etmektedir. Jeopolitik, dünyayı görmenin bir yoludur. Avrasya'nın jeopolitik önemi Avrupa ve Asya gibi iki büyük kıtayı kapsamından kaynaklanmaktadır. Tarihsel süreç içinde birçok uygarlık bu coğrafyada yaşamış, uluslararası siyaseti etkileyen birçok olay burada gerçekleşmiş, büyük savaşlara ve çatışmalara yine bu coğrafyada tanıklık edilmiştir. Avrasya yalnızca bir coğrafi tanımlamanın dışında stratejik, politik, ekonomik ve kültürel parametreleri barındıran geniş bir jeopolitik ve jeostratejik alanı ifade etmektedir. Politik ve ekonomik rekabetin her geçen gün tırmandığı bu coğrafyada egemen güç olmak için kıyasıya yarışın devam ettiği görülmektedir. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesi ile Sovyetler Birliği'nin parçalanması ve bölgedeki üstünlüğünü kaybetmesinin ardından dikkatler Avrasya'ya çevrilmiş ve bölge büyük güçlerin oyun sahasına dönüşmüştür. Bu stratejik oyunda özellikle ABD, Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti dikkat çekmektedir. Bu oyunun galibi küresel anlamda liderliği ele geçirecek ve uluslararası politikanın başat aktörü olacaktır.

Bu çalışmada jeopolitik kavramı açıklanarak Halford J. Mackinder'ın Kara Hakimiyet Teorisi ile Avrasya'nın önemine yapmış olduğu vurgu incelenecek ve Avrasya'nın jeopolitik önemi barındırdığı dinamikler çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrasya, Jeopolitik, Kara Hakimiyet Teorisi, Güç Mücadelesi, Rusya Federasyonu, ABD

Heartland Theory and the Increasing Geopolitical Importance of Eurasia

Abstract

In international politics, the study of the influence of geographical factors on power relations is called geopolitics. Geopolitical characteristics of a country make it strong in

terms of geopolitics. A country rich in natural resources, favorable in terms of climate and landforms, having a coast on seas and oceans, dominating strategic transition points such as canals and straits, develops economically, politically and culturally and becomes an effective power in the international system. The important point here is that the country is aware of these geopolitical elements and uses them rationally. Otherwise, it cannot find a place for itself in the geopolitical struggle and may be lost in the system. Geopolitics means more than competition over the region and legitimizing such actions. Geopolitics is one way of seeing the world. The geopolitical importance of Eurasia stems from its encompassing of two major continents such as Europe and Asia. Throughout the historical process, many civilizations lived in this geography, many events affecting international politics took place here, and great wars and conflicts were witnessed in this geography. Eurasia refers to a wide geopolitical and geostrategic area that includes strategic, political, economic and cultural parameters, as well as a geographical definition. It is seen that the fierce race continues to become the dominant power in this geography where political and economic competition is increasing day by day. Especially after the end of the Cold War, the disintegration of the Soviet Union and the loss of its supremacy in the region, attention turned to Eurasia and the region turned into a playground of great powers. In this strategic game, especially the USA, the Russian Federation and the People's Republic of China draw attention. The winner of this game will take the global leadership and become the dominant actor in international politics.

In this study, by explaining the concept of geopolitics, Halford J. Mackinder's emphasis on the importance of Eurasia with the Theory of Land Sovereignty will be examined and dynamics of Eurasia will be discussed within the framework of the dynamics that it has geopolitical importance.

Keywords: Eurasia, Geopolitics, Heartland Theory, Power Struggle, Russian Federation, USA

Giriş

Avrasya kelime anlamı olarak Avrupa ve Asya kelimelerinin bir araya gelmesi ile oluşturulmuştur ve bu iki kıtayı kapsayan coğrafyaya verilen isimdir. Birçok kavramın tanımlanmasında yaşanan belirsizlik Avrasya'nın tanımında da yaşanmıştır. Mevcut tanımlamalarda ülkelerin dış politik hedefleri ve jeopolitik çıkarları ön planda tutulmakta ve bu sebepten ortak bir tanımlama yapılamamaktadır.

Geçmişten günümüze birçok uygarlığın hakimiyet mücadelesine tanıklık eden ve farklı dönemlerin güçlü devletleri tarafından ele geçirilmeye çalışılan Avrasya'nın halen bu mücadeleye ev sahipliği yaptığını görmekteyiz. Avrasya ile ilgili çalışmalarda jeopolitik önemine vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir. Özellikle Halford J. Mackinder'ın Avrasya

ile ilgili değerlendirmeleri günümüz jeopolitik mücadelesinin neden Avrasya'da sürdüğüne ışık tutmaktadır. Avrasya düzeni dinamiktir ve gelişmeye devam etmektedir.

Avrasya zengin doğal kaynaklara ve buna bağlı önemli enerji yollarına ev sahipliği yapmaktadır. Günümüzde enerji kaynaklarına olan bağımlılık Avrasya'da ülkelerin elini güçlendirmekte ve bu kaynakları dış politikalarında önemli bir araç olarak kullanmalarını sağlamaktadır. Enerji kaynaklarına ve bu kaynaklardan üretilen enerjiyi dünyaya taşıyan güzergahlara egemen olan gç aynı zamanda küresel ekonomide daha çok söz sahibi olacaktır. Ekonomik açıdan güçlü olan ülkeler ise uluslararası sistemde daha fazla söz sahibi olacaklar ve küresel bağlamda jeopolitiği de ynlendireceklerdir.

Çalışma zellikle Soğuk Savaş sonrasında Avrasya kıtasının artan jeopolitik öneminin uluslararası siyasete, kültürel ve ekonomik gç mücadelelerine nasıl etki ettiğinin anlaşılması bakımından önem arz etmektedir.

Jeopolitik Kavramı

Jeopolitik görüş olmaksızın yüzyılımızın ve günümüzün birçok sorununun tarifi de yetersiz kalmaktadır. Bunun yanında güvenlik, politika ve hatta planlama ile ilgili kararlarda, fikirlerin bir disiplin süzgecinden geçmesi ve bütüncül bir çerçevede ele alınması için jeopolitik değerlendirme gerekmektedir. Birçok politikaya ve hareket biçimine yön vermesi açısından bir zorunluluğun neticesinde ortaya çıkmış olan jeopolitiğin oluşturmuş olduğu taban ve düşünce ortamı önem arz etmektedir. Günümüzde yaşanan bir çok olayı da jeopolitik düzlemde ve genişlikte değerlendirmek doğru olacaktır (İlhan, 2005:24-25).

Jeopolitik teori; coğrafi, stratejik ve ekonomik unsurları entelektüel bir bakış açısı ile inceleyerek bir araya getirmektedir. Realizmi savunanlar, yıllar boyunca coğrafya içindeki zengin kaynakları elde etmeye, bu bağlamda insan hayatı ve gruplaşmalarına yönelmiştir. Coğrafyanın kendi kendini idrak ve organize etme özelliği, 18. yüzyılda bilgilerin çok hızlı bir Şekilde gelişmesi ve mantıklı bir Şekilde düzenlenmesi ile daha iyi ortaya çıkmıştır. Bilimsel ilerlemelerin tüm alanlara yayılması ile ekonomik ve sosyal gelişmenin tüm dünyayı etkisi altına almaya başladığı 19. yüzyıl ise modern coğrafyanın doğuşu ve politik coğrafyanın (jeopolitika) ortaya çıkışında önemli bir etkiye sahip olmuştur (Yılmaz, 2009).

Jeopolitik; devletlerin siyasetleri ile coğrafi özellikleri arasındaki ilişkileri inceleyen bilim veya uluslararası politikada coğrafi öğelerin güç ilişkileri üzerindeki etkisinin incelenmesi olarak veya politik, sosyal, askeri, ekonomik, kültürel gçler ile siyasi coğrafyanın bir disiplin olarak uyarlanması Şeklinde de tanımlanabilir (Külebi, 2009:3). Jeopolitiğin isim babası olan R. Kjellen bu disiplin için "Coğrafi teşekkül veya mekân içinde, ilmi olarak devletin tetkikidir. Devlet varlığının tabiat kanunları ve insanların davranışları açısından tetkik ve kıymetlendirilmesidir." demektedir. C. Hausfhofer'a göre ise jeopolitik, coğrafi bölgenin ve tarihi gelişmelerin etkisi altında değişen siyasi hayat Őeklinin

üzerinde yaşadığı yer ile ilişkisidir. Haushofer jeopolitiği, "Yeryüzü münasebetlerinin siyasi gelişmelerle olan bağlantısının ilmidir." şeklinde de açıklamaktadır (İlhan, 1989:14). Nicholas Spykman'a göre jeopolitik; bir ulusun güvenlik politikasının coğrafi unsurlar ışığında değerlendirilmesi ve de uygulanmasıdır. Ama diğer ögelerin boyutlarının göz ardı edilmemesini de tanımına eklemektedir. Coğrafi ögeleri yalnızca güvenlik politikaları ışığında değerlendirmek doğru bir yaklaşım olarak değerlendirilmemektedir. Jeopolitik değerlendirmelerde artık yalnızca coğrafya başat öge olarak ele alınmamakta, değişen ögelere de ağırlık kazandırılmaktadır. Buna göre jeopolitik tanımlama ve değerlendirmelerde değişen-değişmeyen ögeler birlikte irdelenmeli ve buna karşın bu ögelerin ülkelerin yönlendirmesiyle etkili bir hal kazandıkları göz önüne alınmalıdır (Turan, 1992:8-9) Clover'a göre çağdaş ideolojilerin çok azı, jeopolitik teori kadar anlaşılması zor ve hayali, entelektüel olarak bölünmüş ve olası bir üçüncü dünya savaşını başlatacak kadar farklı anlamlar içermektedir (Ulaş, 2011:97).

Jeopolitik kelimesinin yer politikası ve siyasi coğrafya şeklinde ifade edilmesinin yanında sözlük anlamı olarak dış politikanın belirlenmesinde ekonomik ve siyasal coğrafya verilerinin kullanılması olarak da ifade edildiğini görmekteyiz. Daha geniş perspektifte jeopolitik; devletlerin izledikleri politikalar ile sahip oldukları coğrafya arasındaki ilişkiyi inceleyen bir bilimdir. Bir başka ifade ile de uluslararası politikada coğrafi ögelerin güç ilişkileri üzerindeki etkisinin incelenmesidir (Özey, 2010:174). Jeopolitik kavramı aslında topraklar ve topraklar üzerinde etkide bulunabilme ve iktidar kurabilme rekabetiyle alakalı tüm konuları içermektedir. Jeopolitik yaklaşım, bir ülke içindeki veya devletler arasındaki çatışmaların sebeplerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamanın yanında bu çatışmaların uzak ülkelerin üzerinde yaratabileceği etkilerin çözümlenmesini de sağlamaktadır. Jeopolitik sadece uluslararası ilişkiler terimi değildir, aynı zamanda dünya hakkında düşünme ve yol boyunca nelerin mümkün olabileceğini öngörme yöntemidir. Jeopolitik kavramının temelinde sadece yeni yeni topraklara veya devletlere sahip olma isteği bulunmamaktadır. Yeni bakış açısı ile incelendiğinde yeni jeopolitik içeriğin başta petrol, doğal gaz olmak üzere enerji kaynaklarına ve diğer stratejik kaynaklara göre değişim gösterdiği görülmektedir (Sevim, 2013:22-23).

Jeopolitik, devletlerin hareketlerini, ilişkilerini ve önemini coğrafi konum, iklim, doğal kaynaklar, fiziki arazi ve nüfus gibi coğrafi faktörler çerçevesinde anlayan bir dış politika analiz yaklaşımıdır (Heywood, 2013:481). Jeopolitik ile yakından ilgili bir diğer kavram ise jeostratejidir. Jeostrateji, en kısa tanımıyla, jeopolitik menfaatlerin stratejik yönetimidir. Başka bir ifadeyle jeopolitik hedeflere ulaşmak için hangi stratejilerin uygulanması gerektiğini belirlemek ve bu stratejileri uygulamaya koymaktır (Polat, 2017:33).

Coğrafya insan ilişkilerinde daima önemli rol oynamıştır. Ulus devletlerin kimlik, karakter ve tarihini biçimlendirmiş, onların sosyal, siyasi ve ekonomik anlamda gelişmesine yardımcı olmuş ve birbirleriyle ilişkilerinde önemli bir yer edinmiştir. Jeopolitik, coğrafi faktörlerin devlet davranışları üzerindeki etkisine dair çalışmalarını

içermektedir. Jeopolitik analizin temelinde 'Devletlerin ekonomik ve askeri yeterlilikleri, devletler hiyerarşisindeki konumları ve komşuları ile nasıl ilişkili oldukları coğrafi faktörlerin bir sonucudur.' Düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Devlet davranışlarını yorumlamanın birçok yolu vardır ve jeopolitik de o yollardan sadece bir tanesidir (Griffiths, O'Callaghan ve Roach, 2013:171-173). Jeopolitiğin, genellikle askeri kuvvetlerin lojistik gereklilikleri ile bağlantılı olduğu belirtilmektedir. Gayrimenkullerde olduğu gibi, jeopolitikte de en önemli etken konumdur. Devletler, rakip güçlere veya stratejik ticaret yollarına yakın yerlerde müttefik ve üstler edinmek için ya da stratejik doğal kaynakları kontrol etmek gibi yollarla askeri kabiliyetlerini kuvvetlendirmek üzere buldukları coğrafyaları kullandıkları ölçüde güçlerini arttırmaktadırlar (Goldstein ve Pevehouse, 2015:91-92). Jeopolitik, tarihselciliğe karşı tek taraflı hayranlığı mekânsal kritere öncelik vermekle dengelemeyi hedeflemektedir. Bir bakıma jeopolitiğin, medeniyetlerin ve halkların senkronik tablosundan hareket ettiğini söyleyebiliriz. Her şeyden önce bir tarihçi için "ne zaman" sorusuna yanıt almak önemliyken, jeopolitikçi için ise "nerede" sorusuna yanıt almak önemlidir. Olaylar, zaman ekseninden ziyade mekân üzerindeki pozisyonlarıyla da anlam kazanmaktadır (Dugin, 2016:7).

Devletler siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel stratejilerini belirlerken jeopolitik değerlendirmelerde bulunmaktadır. Jeopolitik değerlendirmeler için de haritalara bakarak çeşitli soruların sorulması yerinde olacaktır: mevcut sınırlarımı genişletmeli miyim yoksa sahip olduğum ile yetinip onu korumalı mıyım?, diğer toprakları değerli kılan unsurlar nelerdir ve bu toprakları kazanarak elimde tutabilmek ne derece kolaydır?, o topraklar üzerinde benim dışımda kimlerin gözü vardır?, bu topraklar düşman elinde olması durumunda bana tehdit oluşturur mu?, dağlar, akarsular ve denizler gibi doğal sınırlar benim topraklarımı ne kadar korur ya da buna engel olur?, durumumu güçlendirebilmek için askeri güç mü kullanmam gerekir yoksa diplomasi veya ticaret yoluyla da güçlendirebilir miyim?, bu bölgeye girdiğim takdirde ne tür sorunlar ile karşılaşır ve nasıl düşmanlar edinirim?, o bölgedeki insanların bana karşı tavır iyi mi olur yoksa benden nefret mi ederler (Roskin ve Berry, 2014:110)?

Politik yapıların fiziki çevre koşulları ile ilişkisi ve bu ilişkinin şekillendirdiği dinamik politik süreç ilk çağlardan günümüze devamlı olarak incelenmiş konular arasında yer almaktadır. Fakat küresel jeopolitik ve jeostratejik teorilerin gelişmesi dünya coğrafyasının kesinlik kazanmasından sonra mümkün olabilmıştır. Dünya egemenliğinde etkin ülkelere bakıldığında özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren jeopolitik teorilerin birbirini bütünüleyici iki hedefe yöneldiği görülmektedir. Söz konusu teoriler, taraflara öncelikli hedefleri doğrultusunda çok önemli ipuçları sağlamakta ve bu hedeflere varılması için takip edilmesi planlanan yayılmacı politikanın geçerliliği için zemin oluşturmaktaydı (Davutoğlu, 2010:102-103).

Jeopolitik kavramı Nazi dış politikasının hayat alanı (Lebensraum) siyasetini meşrulaştıran bir kavram olarak İngilizceye çevrilmiştir. Hitler'in izlediği agresif ve yayılmacı politikaları ile birlikte anılması ve totaliter rejimler ile kurduğu tartışmalı

bağlar sebebiyle jeopolitik, II. Dünya Savaşı'ndan sonra uzun süre önemli bir itibar kaybına uğramıştır. Soğuk Savaş yılları süresince ise jeopolitik klasik dönemdeki anlayıştan bir kopuş gösterse de genellikle SSCB ve ABD arasındaki küresel rekabetin ideolojik yüzünü örtmek için kullanılmıştır (Yeşiltaş, 2014:235).

Her geçen gün jeopolitiğin ilgi alanı genişlemektedir. Siyasi manevra tarzları üretilmesi ve manevra biçimleri arasından en uygununun tespit edilmesi için yapılan açıklamalarda faydalanılabilecek yeni veriler tespit edilmiş ve bu alana tespit edilen yeni verilerin entegre edilmesi mecburiyeti ile karşı karşıya kalınmıştır. Elde edilen verilerin ekonomik, sosyal, askeri alanlara yaygın çeşitliliği ve dağınıklığı bir disiplini gerekli kılmış ve jeopolitik bu gereksinimden meydana gelmiştir (İlhan, 1989:15).

Devletlerin yayılarak çok büyük güçler haline gelmesi için iki aşamanın varlığından söz edilebilir. Teorik aşamada devletlerin genişlemesi üzerine öneriler ortaya atılmakta, pratik aşamada ise bu önerilerden en iyisi uygulamaya geçirilmektedir. Dünya hakimiyeti konusunda I. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında birçok teori ortaya atılmıştır (Özey, 2010:249). Dünya hakimiyeti teorileri arasında yer alan Mackinder'ın "Kara Hakimiyet Teorisi" ilk jeopolitik teori olarak anılmaktadır (İşcan, 2004:60).

Uluslararası ilişkiler ile ilgili ilk literatür, jeopolitik başlığı altında fiziksel coğrafyaya uzun bir zaman ayırmıştır. Bu durum 1904 yılında Londra'daki Kraliyet Coğrafya Topluluğu'na "The Geographical Pivot of History" (Tarihin Coğrafi Dönüm Noktası) isimli bir araştırma sunan Sir Halford Mackinder'in eserinde kendini göstermektedir. Mackinder şunu ileri sürmektedir: "*Tarihin bu geniş akımlarına atılan bu hızlı bakışı dikkate aldığımızda coğrafi olarak belirli bir ilişkinin devamlılığı görünmez mi? Dünya siyasetinin odak bölgesi gemilerin erişemediği o geniş Avrupa-Asya alanı değil midir?*" (Viotti ve Kauppi, 2014:105).

Mackinder'ın Kara Hakimiyet Teorisi ve Avrasya

Halford John Mackinder'ın geliştirmiş olduğu Kara Hakimiyet Teorisi'nin Avrasya coğrafyasında yaşanan güncel gelişmeler dikkate alındığında dinamizmini yıllar geçse de muhafaza ettiği görülmektedir. Hem küresel hem de bölgesel aktörlerin Avrasya üzerindeki ekonomik, politik, sosyal ve kültürel güç mücadeleleri her geçen gün şiddetini arttırmaktadır. Bu bağlamda Mackinder'ın teorik perspektifi Avrasya'nın jeopolitik önemini kavramamızı kolaylaştırmaktadır. Eski ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı olan Zbigniew Brzezinski de Avrasya'daki bu güç ve üstün gelme mücadelesini satranca benzetmekte ve Avrasya'yı da bu oyunun tahtası olarak nitelendirmektedir. Küresel ve bölgesel güçlerin bölgedeki stratejik manevralarında Mackinder'ın Kara Hakimiyet Teorisi'ndeki görüşlerinin önemi gözlemlenmektedir.

Kara Hakimiyet Teorisi İngiliz siyasi coğrafyacısı olan Halford John Mackinder tarafından geliştirilmiş ve ortaya atılmıştır. 1904 yılında Kraliyet Coğrafya Derneği'nde "Tarihin Coğrafi Eksenini" adlı bildirisi ile Kara Hakimiyet Teorisi'nin temellerini atmıştır.

Daha sonra 1919 yılında yayınladığı “Demokratik İdealler ve Gerçek” kitabında bu teorisini geliştirmiştir (Özey, 2010:249). Mackinder’a göre dünya adası Asya, Avrupa ve Afrika’nın bütününe ifade etmektedir. Söz konusu dünya adasının merkezini (Heartland/Kalpgah) ise batıda Volga, doğuda Sibiryaya, güneyde Himalayalar ve kuzeyde de Buz Denizi arasındaki bölge oluşturmaktadır. Mackinder dünyayı merkez bölgesi çevresindeki bir iç kenar hilal ve bir dış kenar hilal şeklinde tasnif etmiştir. İç kenar hilalde, Balkanlar, Almanya, Avusturya, Türkiye, Çin ve Hindistan yer alırken, dış kenar hilalde ABD, Avustralya, İngiltere, Afrika, Japonya yer almaktadır (İlhan, 1989:26). Kalpgah’dan yayılmak isteyen kıta gücüne karşı ancak bu kuşaklarda oluşturulacak güç merkezleri ile karşı konulabilir (Oğultürk, 2020:107). Bu tasnif sonrasında Mackinder teori oluşturan görüşünü de şu şekilde sonuçlandırmaktadır: “Doğu Avrupa’ya hükmeden bir devlet Heartland’a hâkim olur. Heartland’a hükmeden ise öncelikle iç kenar hilale ya da Rimland’a hükmeder. Sonra da dış kenar hilale yani bütün dünyaya hâkim olur.” (Mackinder, 1904:429).

25 Ocak 1904 tarihinde düzenlenen bir konferansta Mackinder düşüncelerini şu şekilde belirginleştirmiştir: “Asya tarihin eksenidir. Modern teknoloji ve demiryolu teknolojisi ile tarihi denetleyecek, dünyaya egemen olacaktır.” 1919 yılında Mackinder, bir taraftan 1904 yılında koyduğu teşhisin geçerli olduğunu düşünürken bir yandan da çatışmalar, çözüm önerileri ve Rusya’da Bolşevikler’in iktidara gelişi ile teorisini geliştirmiştir (Defay, 2005:19). Aynı sene içinde Rusya Asya kıtasındaki kontrolünü sağlayacak olan Trans Sibiryaya Demiryolu’nu tamamlamış fakat 1905 yılında Japonya karşısında uğradığı yenilgi ile hayalleri suya düşmüştür. Yalnızca tek yönlü çalışan demiryolu, savaşta gerekli desteği de görememiştir. Almanya ile işbirliği yapması Rusya’ya hem denizde hem de sanayide güç sağlayacaktı. Öyleyse bu kıta ekseninin belirmesini engellemek gerekmektedir. Mackinder bu düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir: “Bugün Rusya, büyük kıtanın topraklarının yarısına sahiptir. Denizde olmasa da karada büyük bir güçtür. Kontrol alanı o kadar geniş, demografik potansiyeli o kadar umut verici, zenginlikleri o kadar büyüktür ki şimdiki haliyle bile bu denli güçlü olan bu ekonomik birliğin deniz ticaretine erişirse daha da gelişmesi kaçınılmaz olacaktır.” (Boniface, 2018:19). Deniz gücünün hareket yeteneği, buhar gücünün kullanılması ve Süveyş Kanalı’nın açılması ile artmıştır. Bunun yanında demiryolu da stepelerde hareket kapasitesini arttırmıştır. Mackinder’a göre askeri hareket kabiliyeti ve ekonomik kalkınma şartlarından dolayı Avrasya, dünya siyasetinin mihrer bölgesidir. Rusya’nın Moğol İmparatorluğu’nun yerine geçmesi ve Finlandiya, İskandinavya, Polonya, Türkiye, Çin, İran ve Hindistan üzerindeki baskısı Rusya topraklarının önemine örnek olarak gösterilebilmektedir. Rusya da Almanya’nın Avrupa’daki stratejik önemine sahiptir ve Mackinder’a göre Rusya’nın demiryollarının sağlayacağı rekabet avantajına sahip olması an meselesidir (Mackinder, 1904:434-436). Mackinder’ın teorisini ortaya koyduğu dönem karayı da deniz kadar hareketli duruma getiren demiryollarının yapıldığı dönem olduğunu da hatırlatmakta fayda vardır. Dünya adasındaki kara güçleri çevreye deniz güçlerinden daha yakındır ve dolayısıyla bunların

hareketliliğindeki artış güç dengesini kara güçlerinin lehine çevirmektedir (Karabulut, 2013:56). Teknolojinin de kara gücünün lehine gelişmesi ile birlikte mihver bölgedeki devletin Avrasya'nın kıyılarına doğru yani iç ve kenar hilal bölgelerine doğru genişlemesine yol açacağını ve mihver devletin kıtanın kaynaklarını kullanıp büyük bir deniz gücü kurabileceğini, böylelikle dünyaya da hâkim olabileceğini savunmuştur (Ulaş, 2011:34).

Mackinder coğrafyanın insan üzerindeki etkileri üzerinde durmuştur. Coğrafi şartların elli altmış yüzyıldır aynı olduğunu, belki çöllerin veya bitki örtülerinin değiştiğini ama denizlerin, dağların ve nehirlerin ana çizgilerinin değişmeden kaldığını söylemektedir. Sadece insanın doğayı algılama şekli değişmiştir. Dünya üzerinde kapalı bir sistemin söz konusu olduğunu ve insanoğlunun dünyanın herhangi bir yerindeki olaydan etkilenebildiğini söylemekte ve buna örnek olarak her türlü felaketin dünyanın diğer ucundan yankılanmasını ve dünya savaşının tüm dünya üzerinde etkili olmasını göstermektedir. Coğrafyanın insanların yerleşimleri üzerinde çağlar öncesinde bile etkisi olduğunu söylemekte ve buna örnek olarak da Mısır ve Akdeniz'in coğrafi şartlarının medeniyetlerin buralarda kurulması üzerindeki etkisinden bahsetmektedir (Mackinder, 1919:41-63).

Avrupa'nın denizci halkları denizlerdeki hareket yetenekleri sayesinde dört yüzyıl boyunca Asya ve Afrika'nın karacı halkları üzerinde üstünlük sağlamışlardır. Mackinder deniz gücünün üstünlüğünün savaş durumunda çabuk sonuç almak için etkili olduğunu kabul etmektedir. Bununla birlikte deniz güçleri kara güçlerine bağımlı hale gelmiştir. Bu nedenle Mackinder'a göre deniz gücü olmak kara gücü olmaya bağlıdır. Mackinder dünya adasını birleşik bir okyanuslar sistemi olan Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarından oluşan büyük bir kara parçası olarak tarif eder. Bu kara parçasına "Eski Dünya" demektedir. Büyük kıta olarak da ifade ettiği Dünya Adası veya Eski Dünya'nın dünya nüfusunun çok büyük bir çoğunluğunu barındırdığını ve kaynakların büyük çoğunluğuna sahip olduğunu hatırlattıktan sonra dünya hakimiyeti ile ilgili teorisinin kilit sorusunu sormaktadır: "Eğer Büyük Kıta yani Yeni Dünya Adası'nın tamamı veya büyük bir kısmı gelecekte bir deniz gücünün tek birleşik üssü haline gelirse ne olur?" (Mackinder, 1919:75-91). Mackinder, bu soruyu sorarken zihninin bir köşesindeki endişe, bu deniz gücünün Almanya olması ihtimalidir. Zira, henüz Rusya bir devrim içinde ve kendi sorunları ile uğraşmaktadır. Mackinder'a göre Rusya kuvvetli bir kara gücüne sahiptir. Fakat günün birinde Kalpgah üzerinde Almanya İmparatorluğu'nun kıtasal bir güç olarak egemenlik kurabilme olasılığı en büyük endişesidir. Bu nedenle Almanya'ya karşı Fransa deniz güçlerinin de içinde bulunduğu bir ABD-İngiliz ittifakı oluşturulmalıdır. Mackinder, I. Dünya Savaşı sonrasında küçük devletlerden meydana gelecek federal yapıya sahip bir kuşağın Almanya ve Rusya arasında oluşturulmasını istemiştir (Tezkan ve Taşer, 2002:91). II. Dünya Savaşı sonrası dönemde de ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı uygulamaya başladığı çevreleme politikasının temelinde merkez bölgeyi elinde

bulunduran Sovyetler Birliği'nin Dünya Adası'na hâkim olmasını engelleme çabasının yattığı söylenebilir (Sönmezoğlu, 1989:427).

Kara Hakimiyet Teorisi, bu teoriye uygun olarak, merkez bölgesinde dünyayı kontrol etmeye yeterli bir güç olursa gerçekleşmiş olur. Bu bölgelere hâkim olan güç yetersiz ise veya dünyanın başka bir bölgesinde önemli bir başka güç olmuşsa teoriler de geçerliliğini yitirecektir. Güç merkezleri zaman zaman yer ve el değiştirebilmektedir. Tarihi süreç içinde önemli güç merkezleri Asya'da, Avrupa'da veya Ortadoğu'da oluşmuştur. Güç merkezleri yer ve el değiştirdiği zaman teorilerin geçerlilikleri zayıflıyorsa hakimiyet güç merkezlerine ve bunların buldukları coğrafyaya geçmektedir (Budak, 2006:41-42). Soğuk Savaş bittikten sonra benzer durum yaşanmıştır. Sovyetler Birliği dağılmış, yerine oluşan Rusya Federasyonu Kara Hakimiyet Teorisi'ni uygulama gücünü yitirmiştir. Küresel güçlerin yetersizleşmesinin yanında Kalpgah üzerinde doğan Türk dünyası ve Hindistan, Çin, Japonya, Kore gibi güç odakları Kara Hakimiyet Teorisi'nin uygulanmasını imkânsız kılmışlardır. Rusya, Kalpgah'a egemen olan gücü yetersiz olduğundan dolayı Soğuk Savaş döneminde, ikinci aşama olan Dünya Adasına egemen olamamış, Soğuk Savaş'tan sonraki dönemde de Çin, Hindistan ve Kore'deki gelişmeler sonucunda Dünya Adasına egemen olma şansını da tamamen kaybetmiştir (İlhan, 2019:33-35).

Mackinder, en basit şekliyle coğrafyanın siyaset üzerindeki etkisiyle ilgilenen jeopolitik kavramını popülerleştirmiştir. Ama bu politika aynı zamanda, kara ve deniz gücünün görece önemi veya bir devletin yükselen bir güçle baş etmek için nerede stratejik planlama yapması gerektiği gibi konuları ele alırken stratejik kurallar önerdiği politika içeriklerine de sahiptir (Viotti ve Kauppi, 2014:106).

Avrasya Jeopolitiğine Bakış

Jeopolitik bilim dikkate alınmadan Avrasya hakkında sağlam siyasi, tarihi ve ekonomik değerlendirme yapılması olası görülmemektedir. Jeopolitik kaynaklar incelendiğinde Avrasya'dan "Heartland/Kalpgah" olarak bahsedilmektedir. Ayrıca yukarıda da belirttiğimiz üzere Kalpgah bölgesi şu ünlü söyleme eşdeğer olarak anılmaktadır: "*Doğu Avrupa'ya hükmeden, Kalp bölgesine hükmeder; Kalp bölgesine hükmeden, dünya adasına hükmeder; dünya adasına hükmeden, dünyaya hükmeder.*" (Özder, 2013:70).

Yaşanan bir dizi tarihi olay, enerji kaynaklarının ve enerji güvenliği kavramının önemini arttırmıştır. Yeryüzünde kısıtlı oranda bulunan ve eşit bir biçimde dağılmamış olan fosil yakıt kaynaklarına hâkim olma çabaları günden güne yoğunluk kazanmaktadır. Başta enerji kaynakları olmak üzere, önemli yeraltı zenginliklerine sahip olan Kafkaslar ve Orta Asya hem bölgesel hem de küresel aktörlerin ilgisinin bu bölgeler yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Soğuk Savaş öncesinde ve devam ettiği dönemde Orta Asya'da ve Kafkaslarda Sovyetler Birliği'nin (SSCB) egemenliği söz konusuydu, SSCB'nin dağılmasının ardından "Yeni Büyük Oyun"dan bahsedilmeye başlanmıştır. Çetin ve kural tanımaz bu oyunda bölgesel aktörlerin temel hedefi enerji merkezlerinden

kaynakları başka bölgelere transfer ederek terminal konumuna gelmektir (Ayata, 2010:647-648).

Günümüzde Avrasya jeopolitik önemini kaybetmemiş, aksine geçmişten beri dünyanın en önemli jeopolitik eksenine haline gelmiştir. Yaşlı nüfusuna rağmen Avrasya'nın Batı bölgesi olan Avrupa halen dünyanın siyasi ve ekonomik açıdan merkezi olmayı sürdürmekte ve artan siyasi nüfusun önemli bir merkezini oluşturmaktadır. Yakın zamanda Avrasya'nın ABD'den teknolojik ve ekonomik alanlardaki üstünlüğü devralacağı olasılıkları öne çıkmaktadır. Avrasya'nın Doğusu, gelişme ve kalkınma hızı bakımından Batısına ve Atlantik bölgesine kıyasla çok daha ileridedir. Pek çok strateji uzmanı tarafından uluslararası dengede, gelecek yirmi yıl içinde önemli değişimlerin meydana geleceği dile getirilmektedir (Özder, 2013:71). Son yıllarda yapılan tüm jeopolitik ve stratejik araştırmalarda Avrasya'nın tekrar göz önünde olacağı ve 21. yüzyıl açısından dünyanın jeopolitik kalbi haline geleceği anlaşılmaktadır. Avrasya coğrafyası için küresel egemenlik mücadelesinde ABD'den sonra, ileride uluslararası süper güç olma adayı ülkeler arasında ezeli bir rekabet olacağını da söylemek yanlış olmaz. Buna bağlı olarak da küçüklü büyüklü yüzlerce devlet ile küresel boyutta devletler arasında satranç tahtası üzerindeki stratejik hamleler gibi politikalar ve ittifaklar da oluşacaktır. Özder'e göre; ancak halihazırdaki bölgesel, kıtasal ve küresel güç odakları Avrasya'nın yeni bir güç merkezi olarak ortaya çıkmasını istememektedirler (Özder, 2013:72).

Aleksandr Dugin açısından Avrasya karmaşık ve belirsiz bir varlıktır. Dugin dikkatini SSCB'nin yayılmış olduğu alana vermiştir. Dugin, klasik anlamda Avrasya terimini Rus devlet yapısının geleneksel alanı için kullanmaktadır ve SSCB'nin dağılmasından sonra bu alanların bir tür bütünleştirilmiş siyasi varlık olarak yeniden oluşturulması projesini şiddetli bir biçimde desteklemektedir. Dugin, Bağımsız Devletler Topluluğu'nun oluşumu hususundaki umudunu korumakta ve jeopolitik bir araç olarak "Avrasya Birliği"ni tekrar bütünleşmeyi başarabilmek için olumlu bir adım olarak görmektedir. Söz konusu birliğin yeni bir ekonomi, yönetim ve ideoloji temelinde SSCB benzeri bir oluşuma dönüşeceğine yönelik inancını da muhafaza etmiştir (Bassin, 2011:125).

Fransız politik bilimci Emmanuel Todd'a göre Amerikalı stratejistler arasında Avrasya üzerine en derin ve uzak görüşlü tespitleri Zbigniew Brzezinski yapmıştır. Brzezinski, Avrasya'yı, ABD sistemi için en tehlikeli bölge olarak görmektedir. Buna göre özellikle ABD'yi tehdit eden tek güç Rusya'dır ve bundan dolayı Rusya'yı mümkün oldukça bölmek ve yalnızlığa itmek gerekmektedir (İsmayilov, 2011:233). Brzezinski'ye göre Avrasya ABD için en önemli ödüldür ve Avrasya'da yer almayan bir güç bölgedeki egemen güçtür. ABD'nin uluslararası üstünlüğü doğrudan doğruya Avrasya kıtasındaki hakimiyetinin ne kadar zamanda ve ne kadar etkili sürdürüldüğü ile ilişkilidir. Bu anlamda Amerika'nın Avrasya ile baş etme tarzı önem arz etmektedir. Jeopolitik açıdan önemli bir eksen olan Avrasya dünyanın en büyük kıtasıdır. Ona göre dünyanın en ileri ve ekonomik açıdan en verimli üç bölgesinden ikisi Avrasya'ya hükmedecek bir güç tarafından kontrol altına alınacaktır. Batı yarımküre ve Avustralya, Avrasya üzerindeki

denetim ile jeopolitik açıdan dünyanın merkez kıtasının çevresi haline gelecek ve Afrika neredeyse kendiliğinden Amerika'ya bağlı olacaktır (Brzezinski, 2016:52).

Brzezinski'ye göre Avrasya eğer bir satranç tahtası ise ve dolayısıyla bu oyuna sahneyse, bu oyunun aktörlerini de tanımlamak gerekir. Ona göre bu oyuncular çeşitli ülkelerden meydana gelmektedir ve hepsinin üstlendiği rolleri vardır. ABD için önemli olan nokta bu rollerin eksiksiz yerine getirilmesini sağlatabilmektir. Ona göre *“Jeostratejik oyuncular; mevcut jeopolitik durumu Amerikan çıkarlarını etkileyecek derecede değiştirmek amacıyla sınırlarının ötesinde güç uygulama ya da etkide bulunma yeteneğine ve ulusal iradesinde sahip olan devletlerdir. Jeopolitik mihverler; önemleri güç ve motivasyonlarından değil, daha çok hassas konularından ve potansiyel olarak saldırıya açık durumlarının jeostratejik oyuncuların tavırları için doğuracağı sonuçlardan kaynaklanan devletlerdir.”* (Hacısalıhoğlu, 2008:23). Brzezinski büyük satranç tahtasındaki oyuncuları jeopolitik oyuncular ve jeopolitik eksenler olarak tanımlamaktadır. Jeopolitik oyuncuları; Fransa, Almanya, Rusya, Çin ve Hindistan'dır. Jeopolitik eksenler ise; Ukrayna, Güney Kore, Azerbaycan, İran ve Türkiye'dir. Avrasya'nın da kendi balkanları bulunmaktadır. Söz konusu bölge Avrupa Balkanlarına nazaran daha geniş bir alana yayılmıştır. Ayrıca Avrasya Balkanları nüfus ve etnik kimlik olarak Avrupa Balkanlarına göre daha çeşitlidir. Jeopolitik açıdan Avrasya Balkanları çok önemlidir. Bölgenin bir yanında Avrasya'nın en sanayileşmiş ve en zengin batı ucu bulunurken, diğer yanında da enerji ve doğal kaynaklar bakımından zengin doğu ucu bulunmaktadır. Avrasya Balkanları denildiğinde Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Ermenistan, Afganistan ve Gürcistan incelenebilmektedir. ABD de SSCB sonrası dönemde bu bölgede, jeopolitik çoğulculuğun korunmasından yana bir strateji izlemiştir (Sevim: 2013:34-35). Brzezinski, “Büyük Satranç Tahtası” adını verdiği Avrasya kıtasını iyi bir şekilde tahlil etmiştir. Bu tahta üzerinde zayıf noktaları belirtmekte ve oyunun hangi kurallar çerçevesinde oynanacağını ortaya koymaya çalışmaktadır. Avrupa kıtasını “Demokratik Köprübaşı”, eski Sovyet Rusya topraklarını “Kara Delik”, Kafkasya ve Orta Asya'yı “Avrasya Balkanları”, Doğu Asya'yı “Uzakdoğu Çiposu” olarak tanımlamaktadır (Özey, 2010:264).

Brzezinski'nin Avrasya'nın önemine vurgu yapan görüşlerinin benzeri Henry Kissenger'da da görülmektedir. Kissenger'a göre Jeopolitik olarak ABD Avrasya kıyılarına uzak bir adadadır. Soğuk Savaş olsun veya olmasın Avrasya'yı oluşturan başlıca iki küreden (Asya/Avrupa) herhangi birinin yalnız bir büyük güç tarafından hakimiyet altına alınması ABD için stratejik tehlikenin önemli bir açıklamasını oluşturmaktadır. Çünkü bu tarz bir grup oluşum ABD'yi ekonomik ve nihayetinde de askerî açıdan geride bırakabilir. Böyle bir tehlike karşısında hâkim güce iyi niyetli de olsa karşı konulmalıdır. Çünkü niyetlerin değişmesiyle ABD etkin bir direniş gösteremeyecek kadar kapasitesini kaybedebilir ve olayların yönünü çizmekten aciz bir pozisyonda kalabilir (Karabulut, 2013:72).

Siyasal ve nükleer güç olarak dünyanın önde gelen ve dinamik ülkeleri olan Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya, Hindistan'ın yer aldığı Avrasya coğrafyası, geleceğe yönelik olarak

küresel etki ve/veya bölgesel hegemonya meraklısı ülkelerin güçlerini birleştirdikleri bir platform teşkil edecek gibi görünmektedir. Fakat Avrasya'nın, ABD karşısında siyasal bir bütünlük oluşturamayacak kadar büyük ve karmaşık olması da unutulmamalıdır. ABD, bu olası bütünleşmenin önüne geçebilmek üzere Avrupa, Rusya, Uzak Doğu ve Ortadoğu arasında bulunan ve yukarıda da değindiğimiz Brzezinski'nin Avrasya'nın Balkanları olarak tabir ettiği bölgede etkinlik kurmaya çalışmaktadır. Avrasya Balkanları ağırlıklı olarak Kafkasya ve Orta Asya'dan oluşmaktadır (İşyar, 2013:5).

Dugin'e göre Avrasya kıtasında merkezi konuma sahip olan ülke Rusya'dır. Diğer Avrasya devletleri ise Kıyasal alanı (Rimland) oluşturmaktadır. Dugin'in jeopolitik görüşleri erekseldir, yani klasik Rus Avrasyacıların Avrasya'ya atfettiği "merkezilik" ve "imparatorluk" olguları "Yeni İmparatorluk" olarak bir daha karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir ifade ile Dugin, jeopolitiğe dayanarak düşüncelerini Avrasyacılık doğrultusunda, fakat bu kez yayılcı bir çizgide temellendirmeye çalışmaktadır (İsmayilov, 2011:227). Dugin'e göre büyük hacmi ile Avrasya ve bu hacimli coğrafya üzerindeki en büyük güç olan Rusya günümüze dek dünyada hakimiyeti elinde bulunduran Anglo-Sakson Atlantikçi hegemon yapının yerini almalıdır, bunun en önemli gerekçesi ise Avrasya'nın sahip olduğu tarihten gelen köklü bağları ve bu tarih içinde Rusya'nın önemli rol almasıdır. Hiç kuşku yoktur ki bu düşünce Rus dış politikasında önemli bir yer edinecektir. Dugin'e göre Rusya'nın Rimland ile eşit bir ilişki kurması tarihten gelen deneyimler ve Avrasyacı jeopolitiğin Rusya için sunduğu imkanların en iyi biçimde kullanılmasına bağlıdır ve söz konusu eşit temelli ilişkinin Asya ayağının Japonya ile kurulacak bir ittifak olduğunu belirten Dugin, Avrupa'da ise Almanya'nın bu ittifak için en uygun ülke olduğu düşüncesindedir (Çağ, 2013:40-41).

Amerikan "Time" dergisi "21. Yüzyılın Süper Gücü Kim Olacak?" başlığını taşıyan sayısında Avrasya'nın enerji kaynakları ve yeraltı zenginlikleri bakımından, gelecekte insanlığın tüm ihtiyaçlarını barındıran bir bölge olduğuna ve bu bölgede egemen olan aktör kim olursa bu zenginlikler ile birlikte güçlenerek dünyanın süper gücü haline gelebileceğine yer vermiştir. Yine aynı dergide Avrasya bölgesindeki üç önemli ülke olan Türkiye, İran ve İsrail'e dikkat çekerek Avrasya'nın egemen güçleri olmaya aday gösterilmişlerdir. Fakat Asya'da söz sahibi büyük ülkeler ve bölge dışındaki güçler buna müsaade etmek istememektedirler. Hindistan, Çin ve Rusya gibi ülkeler Avrasya coğrafyasında bulunmaktadır ve sahip oldukları güçlerini bu alan üzerinde genişleterek kendi kontrolleri altında bir Avrasya oluşturmak için kullanılmaktadırlar (Çeçen, 2015:56-57).

Mustafa Kemal Atatürk'ün jeopolitik yaklaşımının çağın çok ötesinde olduğunu gösteren bir öngörüsü Orta Asya Türkleri üzerine oluşmuştur. Atatürk SSCB baskısı altında olan köklü Türk halkının bu baskıyı sonsuza kadar çekmeyeceklerini ve bir süre sonra Sovyet baskısının yok olacağını ve Türk halklarının özgür kalacağını belirtmiştir. Avrasya'da gelecekte oluşacak jeopolitik gelişmelerin seyri Atatürk tarafından çok açık bir şekilde ortaya konmuştur. Atatürk yakın gelecekte ortaya çıkacak değişimin, Avrasyalılık

kimliğini ortaya çıkaracağına işaretlerini de vermiştir. Avrasyalılık kimliğinin bu kıtada yaşayan ve birbirleri ile tarih boyunca iletişim içinde olan halkları birleştirici bir nitelikte olduğu görülmektedir (Birsell, 2010:12-13). Avrasya İnsanlığın ilk yaşadığı bölgeleri kapsamaktadır. Semavi dinler peygamberler vasıtası ile insanlara Avrasya bölgesinde bildirilmiştir. Türk milleti için Avrasya'nın önemi diğer milletlere göre çok daha farklıdır. Çünkü Türkler Orta Asya kökenli ve Ön Asya bağlantılı olarak devletler kurmuş ve yüzyıllarca kültürleriyle bu bölgelere izlerini bırakmışlardır. Günümüzde ise Türkiye Cumhuriyeti, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Avrasya coğrafyasında varlıklarını sürdürmektedirler. Bu varlık sebebiyle Avrasya'yı Türklerin yaşam alanı olarak tarif etmek diğer milletlere nazaran daha gerçekçi görünmektedir (Budak, 2006:603). SSCB'nin dağılmasının ardından dünyada meydana gelen küresel güç merkezleri, Soğuk Savaş döneminden sonra daha da netleşmektedir. Günümüzde küresel güç merkezleri olarak şunlar ön plana çıkmaktadır: Avrupa Birliği (AB), ABD, Japonya, Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya'dır. SSCB'nin ardından Orta Asya coğrafyasında bağımsızlıklarını ilan eden Türk dünyası da kendini siyasi ve ekonomik olarak toparlayabilirse jeopolitik konumundan dolayı çeşitli küresel güçler arasına girmesi mümkündür. Evrensel jeopolitiği, güç odakları ile şekillendiren diğer bir evrensel gerçek de: daha önce olduğu gibi günümüzde de Avrasya'nın esas mücadele alanı konumunda olmasıdır. Avrasya'ya yönelik küresel uygulamaların başında ABD'nin eylemleri gelmektedir (Uçar, 2007:337).

Türkiye senelerdir Avrupa Birliği süreci içinde yer almaktadır ve henüz tam üyelik hedefine de ulaşamamıştır. Avrupa Birliği Türkiye'nin stratejik ve politik bir hedefi haline gelmiştir. Uzun ince bir yol olan bu hedefinde zaman zaman yaşanan krizlerle kopmalar yaşanmakta fakat geline nokta kararlılıkla süreç ilerletilmektedir. Söz konusu krizlerde siyasi söylemler Batı karşısında Avrasya seçeneğinin varlığını dile getirirse de günümüzde Avrasya'ya tam bir entegrasyonun da gerçekleşmediği görülmektedir. Türkiye, cumhuriyetin ilanından itibaren Batı yönünde politikaları takip eden ve Batı ile yoğun siyasi, ekonomik, askeri ve sosyal ilişkiler içinde olan bir devlettir. Bakıldığında Avrasya coğrafyası Türkiye'ye daha fazla manevra kabiliyeti sağlayabilir. Balkanlarda, Kafkaslarda, Orta Asya'da ve Ortadoğu'daki soydaşlar ve dindaşlar Türkiye'nin bölgede daha hızlı iletişim kurmasına ve entegre olmasına olanak sağlayacak kuvvetli unsurlardır. Bölgedeki iki önemli organizasyon olan Şanghay İşbirliği Örgütü ve Avrasya Ekonomik Birliği'ne üyeliği bulunmayan Türkiye kurucularından olduğu Türk Konseyi ile bölgede etkinliğini arttırmaya çalışmaktadır. Bu noktada Avrasya'nın iki önemli aktörü olan Rusya ve Çin'in bölgedeki hamlelerini iyi okumak gerekmektedir. Zira ne Rusya ne de Çin hem NATO üyesi hem de Avrupa Birliğine aday olan bir ülkenin Avrasya'da Türk kimliği ile faaliyette bulunmasına sıcak bakmayacaktır.

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu dünyada üç farklı değişiklik yaşandığını görmekteyiz. Bu değişiklikler ile birlikte Avrupa, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da çok önemli güç boşlukları ortaya çıkmıştır. Bunlar: SSCB içindeki devletlerin bağımsızlıklarını

kazanması, SSCB'nin politik, ideolojik, ekonomik ve askeri nüfuz alanındaki ülkelerin ortada kalması ve Sovyet tehdidine karşı kurulmuş askeri ve sivil kuruluşların işlevini kaybetmesidir. Jeopolitik, hiçbir zaman güç boşluğunu göz ardı etmemektedir. Oluşan boşluk en kısa sürede coğrafi, askeri ve politik bakımdan en uygun olan güç tarafından hızla doldurulmaktadır (Tarakçı, 2007:141).

Avrasya kıtası, insanların toplu halde yaşamaya başladığı ilk dönemlerden günümüze kadar büyük imparatorluklara ev sahipliği yapmış, buna bağlı olarak da büyük mücadelelerin yaşandığı ve halen de yaşanmakta olduğu önemli konumunu her daim muhafaza etmiştir (Birsell, 2010:122). Avrasya coğrafyasında karşımıza iki tür mücadele çıkmaktadır. Birincisi Avrasya devletlerinin kendi aralarında bölgeye yönelik olarak yürüttükleri etkinlik ve liderlik mücadelesi; ikincisi ise ABD'nin bölgeye yönelik çıkarları doğrultusunda bölge ülkeleri ile yürüttüğü mücadeledir (Erol, 2011:11). ABD dış politikasının en önemli oyun kurucularından olan ve bir zamanlar Beyaz Saray'ın ulusal güvenlik danışmanlığını yapan Zbigniew Brzezinski, adeta Soğuk Savaş sonrası ABD'nin küresel politikalarını kurgulayan "Büyük Satranç Tahtası" adlı eserinde Avrasya'dan ABD için ana "Jeopolitik Ödül" olarak bahsetmektedir. Brzezinski, kitabında "...dünya olayları, beş yüz yıl boyunca, bölgesel egemenlik için birbiriyle dövüşen, küresel iktidar peşindeki Avrasyalı güçler ve halklar tarafından belirlenmişti..." diyerek, ünlü jeopolitikçi Mackinder gibi Avrasya coğrafyasının dünya politikası üzerindeki gücünü bir kez daha vurgulamaktadır (Adıbelli, 2008:21).

Küresel ekonomik güçlerin ve bunların bağlı oldukları devletlerin son yıllardaki stratejileri, Soğuk Savaş sonrası daha önce nüfuz edip ele kaynaklarını ele geçiremedikleri doğu bloğu ülkeleri ve özellikle de Rusya ve Orta Asya ülkelerine yönelmiştir. Yine 1979 yılında gerçekleşen İran İslam Devrimi'nden sonra kontrolü kaybettikleri İran'ın doğal kaynakları da hedefleri arasındadır. Gerçekte yüz yılı aşkın bir süredir Batı ülkelerinin ve özellikle ABD'nin hedefi Avrasya coğrafyasıdır. Çeşitli Batılı stratejistler bu konuda teoriler geliştirip bu bölgenin kontrol altına alınmasının gerekliliğine değinmişlerdir (Külebi, 2009:239). Günümüzde de Avrasya ya da Mackinder'in deyimiyile "Dünya Adası", Amerikan dış politikasındaki önemini korumaktadır. ABD'de ortak düşünce Avrasya'daki kaynaklara sahip olan gücün, Amerikan çıkarlarını tehdit edebileceği yönündedir. Nitekim Samuel P. Huntington, "ABD'nin üstün olmadığı bir dünya, küresel olayların biçimlendirilmesinde ABD'nin başka herhangi bir ülkeden daha fazla etki sahibi olduğu bir dünyaya göre daha fazla şiddet ve düzensizlik ve daha az demokrasi ve ekonomik büyüme içerecektir. ABD'nin kalıcı uluslararası önceliği, Amerikalıların refah ve güvenliği ise özgürlüğün, demokrasinin, açık ekonomilerinin geleceği ve dünyadaki uluslararası düzen için merkezi önemdedir." demekte ve ABD'nin küresel güç mücadelesindeki hedefini de çizmekteydi (Erol, 2011:11-12).

Rusya'da etkili olan jeopolitikçiler ve dış politika uzmanları tarafından jeopolitik konusunda bazı görüş farklılıklarına rastlansa da genel olarak fikirlerin şu ortak noktalarda toplandığını görmekteyiz: Rusya ya Avrasya'da kendine seçenekler ve yaşam

alanı yaratacak ya da yok olacaktır. Rusya'nın bir devlet olarak hayatta kalabilmesi, ancak Avrasya'da jeopolitik gerçekliklere uygun olarak hareket etmesiyle sağlanabilir. Ayrıca daha da ileri gidilmekte ve Rusya'nın varlığını devam ettirebilmesi için jeopolitik yasalara uyması talep edilmekte ve bu çerçevede yerinin Avrasya'da olduğu belirtilmektedir (Polat, 2017:96-97).

Dünyanın ekonomik açıdan en verimli bölgelerinden olan Batı Avrupa ve Doğu Asya üzerinde çok geniş bir nüfuz alanı kurabilmek için dünyanın süper kıtası olan Avrasya'ya egemen olmak gerekmektedir. Dünya haritasına göz gezdirildiğinde Avrasya üzerinde hakimiyet kuracak bir gücün otomatik olarak Ortadoğu ve Avrupa'yı da kontrol altına alabileceği görülmektedir. Avrasya jeopolitik bir satranç tahtası olarak değerlendirildiğinde Asya ve Avrupa politikasının Avrasya ekseninde ayrı ayrı dizayn edilmesi mümkün görülmemektedir (Yılmaz, 1998:15).

Savaşın türü ne olursa olsun genel görüşe göre muhakkak bir veya birkaç kazananı ve bir veya birkaç kaybedeni bulunmaktadır. Soğuk Savaş sahnesinden mağlup olarak ayrılan Rusya, tek kutuplu dünya düzenine karşı kendi siyasi vizyonunu ve jeopolitik hamlelerini kurgularken her savaşı kazanan da ganimeti almaktadır. Bu çerçevede Soğuk Savaş sonrası ABD için en büyük ganimet de Avrasya coğrafyası olmuştur (Adibelli ve Memmedov, 2019:20). Günümüzde Avrasya ya da Mackinder'in deyimiyle "Dünya Adası" ABD dış politikasındaki önemini korumaktadır. ABD'de ortak düşünce, Avrasya'daki kaynaklara sahip olan gücün ABD çıkarları için tehdit oluşturacağı yönündedir. Avrasya enerji kaynakları bakımından dünya rezervlerinin dörtte üçüne sahiptir. Avrasya aynı zamanda dünyanın siyasi açıdan en iddialı ve dinamik devletlerinin bulunduğu yerdir. Çünkü, Avrasya kıtası bin yıllara uzanan insanlık tarihinin kültürel beşiğidir (Erol,201:11-17). Avrasya'nın, jeopolitik teorilerde belirtildiği üzere, küresel üstünlük mücadelesinin oynandığı satranç tahtası olduğu kabul edilmektedir. Avrasya'ya hâkim olamayan bir ABD'nin de küresel bir üstünlük kuramayacağı bir gerçektir. ABD, küresel jeopolitik hakimiyet mücadelesinde Avrasya'yı vazgeçilmez bir alan olarak görmektedir. Avrasya'dan dışlandığı takdirde belirleyici özelliğini yitireceğinin de farkındadır. Rusya; Çin ve Orta Asya ülkeleriyle ittifak kurarsa veya Ortadoğu'da etkili bir denetim sağlarsa, ABD'nin hareket alanını daraltıp ve uzun dönemde Avrasya'nın dışına itebilir. Ayrıca olası bir Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya ve İran ittifakı, ABD için sıkıntılı bir senaryo gibi görülmektedir (Polat, 2017:89).

Avrasya coğrafyası Çin için de daima önem arz etmekte ve bu coğrafyada devam eden güç mücadelesinde Çin de yer almaktadır. Baktığımızda Çin'in ulusal çıkarlarını Avrasya üzerinde şekillendirdiğini görmekteyiz. Avrasya'nın sahip olduğu zengin doğal kaynaklar ve bunun yanında sunduğu diğer olanaklar Çin için vazgeçilmez unsurlardır. Bu nedendir ki Çin özellikle 2000'li yıllarda kendi projeleri ile gündeme gelmeye başlamıştır (Ayvaz ve Ramadhan, 2021:87). Bu bağlamda Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından 2013 yılında gerçekleştirilen Kazakistan ve Endonezya ziyaretlerinde açıklanan 21. yüzyıl Deniz İpek Yolu ve İpek Yolu Ekonomik Kuşağı Avrasya'nın iki

ucunu birbirine bağlamayı hedefleyen devasa bir girişi olarak en geniş ifadesi ile gündeme gelmiştir. Günümüzde Kuşak Yol Girişimi olarak da adlandırılan bu proje, Asya'nın doğusundan Avrupa'ya kadar uzanan ve üç büyük kıtayı (Asya, Avrupa ve Afrika) kara, deniz ve hava yolları ile birbirine bağlama amacını taşıyan altyapı ve üstyapı ağlarından oluşan bir girişimdir (Demir, 2020:56). Çin'in Kuşak Yol Projesi, ulaşım koridorlarının ötesinde İpek Yolu ülkelerinde bir ekonomik entegrasyon modeli öngörmektedir. Proje beş temel inşa alanı üzerine şekillenmektedir. İlk ulaşım sistemlerinin entegrasyonuna dayanmaktadır. İkinci olarak, altyapı geliştirme adına iç pazarların gelişimi ve entegrasyonu ile şehirlerin altyapı kapasitesi arttırılacaktır. Üçüncü olarak, proje ile enerji kaynaklarının ve doğal kaynakların ortak işletimi ve kullanımının sağlanması amaçlanmaktadır. Dördüncü olarak, organize sanayi bölgeleri ile zirai üretim çiftlikleri kurulacak ve işletilecektir. Son olarak da İpek Yolu ülkelerinin ihtiyaçlarına uygun kalkınma projelerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Yıldırım, 2018:92).

Sonuç

Avrasya coğrafyası birçok güç odağının dikkatini çekmektedir ve bu güç odakları arasındaki rekabet her geçen gün tırmanmaktadır. Jeopolitik ve jeostratejik mücadeleye tanıklık eden Avrasya'da ABD ve ABD'nin desteği ile Avrupa Birliği Avrasya'nın batısında etkili olup hakimiyet kurmaya çalışırken, doğusunda ise Çin, Japonya ve Asya-Pasifik ülkelerinin güç odakları haline geldiği görülmektedir. Çin'in jeopolitik bir hamlesi olan Kuşak Yol Girişimi de Avrasya'nın önemine vurgu yapmakta ve Avrasya dinamizmine hız kazandırmaktadır. Özellikle yakın gelecekte Asya-Pasifik bölgesinin ekonomik ve politik açıdan bölgesel bir trend olarak Ortadoğu'nun yerine geçmesi de muhtemel görünmekte ve bu bağlamda bölge ülkeleri tarafından oluşturulan Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) dikkat çekmektedir.

ABD batıda varlığını sürdürmeye çalışırken, çeşitli işbirlikleri ile doğuda da etkinlik kurmaya çalışmaktadır. Rusya ise bölgedeki bir diğer önemli güç odağı olarak coğrafi konumu ve geçmişten gelen avantajı ile Avrasya'nın hem batısında hem de doğusunda mücadele etmektedir. Kalpgah üzerinde bulunan Rusya Avrasya'nın jeopolitik öneminin farkındadır ve kıta dışından bir gücün (özellikle ABD) kendi çevresinde konuşlanmaması ve hareket alanını kısıtlamaması için stratejik manevralarını sahnelemekten çekinmemektedir. Rusya da Avrasya Ekonomik Birliği içindeki lokomotif gücü ile eski Sovyet coğrafyası üzerinde siyasi ve ekonomik açıdan etkinlik kurmaya çalışmaktadır. Bölgedeki önemli bir uluslararası örgüt olan Şanghay İşbirliği Örgütü ise dünyanın çok kutuplu düzene evrildiğinin bir göstergesi olması açısından önem taşımaktadır. Örgüt, bölgenin iki başat aktörünü (Çin ve Rusya) aynı çatı altında bir araya getirerek bölge dışındaki güçlerin özellikle Orta Asya'da etkinlik kurmalarını engellemeyi amaçlamaktadır. Bölgede bir diğer önemli aktör olan Hindistan ise BRICS bünyesinde Çin ve Rusya ile uluslararası arenada boy göstermekte ve Avrasya'daki pozisyonunu güçlendirmektedir. Son dönemde Türkiye ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri

(Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan) arasında kuruluna Türk Konseyi'nin birlik olma yolunda ilerlediği görülmektedir. Gerçekleştirilen son zirvede de bunun sinyalleri verilmiştir. Şayet söz konusu birliğin altyapısı ve kurumları ile bir entegrasyona dönüşmesi gerçekleşirse Avrasya dengelerinde geniş bir etki yaratması kaçınılmaz olacaktır. Örneklerden de görüldüğü üzere Avrasya'daki yarış örgütleri üzerinden ve karşılıklı gerçekleştirilen işbirlikleri aracılığıyla sürmektedir.

Avrasya günümüz uluslararası sistemi içerisinde jeopolitik ve jeostratejik önemini yitirmemiştir. Aksine her geçen gün önemi katlanarak artmış ve çağımızın en önemli jeopolitik eksenine haline gelmiştir. Uluslararası kamuoyunda Avrasya'nın yakın zamanda ekonomik, teknolojik ve politik üstünlüğü ABD'den devralacağını yönelik yaygın bir görüş de hakimdir.

Kaynakça / Reference

- Adıbelli, B. (2008), *Avrasya Jeopolitiğinde Büyük Oyun*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Adıbelli, B., Memmedov, A. (2019), *Avrasya Jeopolitiğinde Renkli Devrimler*, Q Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Ayata, A. (2010), "Türkiye'nin Orta Asya Politikası", *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası*, Derleyenler: Cüneyt Yenigün ve Ertan Efegil, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Ayvaz, Z., Ramadhan, J. (2021), "Avrasya Jeopolitiğinin Yeniden Hareketlenmesinde Kuşak Yol İnisiyatifi'nin Rolü", *UPA Strategic Affairs*, Cilt:2, Sayı:1.
- Bassın, M. (2011), " 'Klasik' ve 'Yeni' Avrasyacılık: Geçmişten Gelen Devamlılık", *Bilge Strateji*, Cilt 2, Sayı 4.
- Birsel, H. (2010), *Dengesiz Güçler Merkezi Avrasya İmparatorluktan İttifaklara İttifaklardan Kaoslara*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Boniface, P. (2018), *Herkes İçin Jeopolitik*, Erdem Yayınları, İstanbul.
- Brzezinski, Z. (2016), *Büyük Satranç Tahtası Amerika'nın Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Budak, Ö. (2006), *Türkiye'nin Dünya Ülkeleri Açısından Jeopolitik Önemi ve Avrasya'daki Yeri*, Bilge Yayınları, Ankara.
- Çağ, G. (2013), "Sınırlar Olmayan Kıtanın Peşinde: Avrasyacılık", *Avrasya Paradoksu Beklentiler ve Endişeler*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Çeçen, A. (2015), *Türkiye ve Avrasya Türkiye'nin Strateji Arayışları*, 2. Baskı, Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- Defay, A. (2005), *Jeopolitik*, Dost Kitabevi, Ankara.

- Demir, E. (2020), "Xi Jinping Dönemi Çin Dış Politikası ve Kuşak ve Yol Girişimi", *Küresel Politikalar ve Bölgesel Dönüşümler*, Editör: Fulya Köksoy, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Dugin, A. (2016), *Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım*, Küre Yayınları, İstanbul.
- Erol, Mehmet, S. (2011), "Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya Jeopolitiği ve Türk Avrasyası", *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği Yeni Büyük Oyun*, Derleyen: Mehmet Seyfettin Erol, Barış Platin Yayınları, Ankara.
- Griffiths, M., O'Callaghan, T., Roach, Steven, C. (2013), *Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, 2. baskı, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Goldstein, Joshua, S., Pevehouse, Jon, C. (2015), *Uluslararası İlişkiler*, BB101 Yayınları, Ankara.
- Hacısalihoglu, Y. (2008), *Jeopolitik Hamleler ve Türkiye*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Heywood, A. (2013), *Küresel Siyaset*, Adres Yayınları, Ankara.
- İlhan, S. (1989), *Jeopolitik Duyarlılık*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- İlhan, S. (2005), *Türklerin Jeopolitiği ve Avrasyacılık*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- İlhan, S. (2019), *Jeopolitik Güç Odağı Kuramı*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul.
- İsmayilov, M. (2011), *Avrasyacılık Mukayeseli Bir Okuma Türkiye ve Rusya Örneği*, Doğubati Yayınları, Ankara.
- İşcan, İsmail, H. (2004), "Uluslararası İlişkilerde Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:1, Sayı:2, İstanbul.
- İşyar, Ömer, G. (2013), *Avrasya ve Avrasyacılık*, 2. baskı, Dora Yayıncılık, Bursa.
- Karabulut, B. (2013), *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi: I Strateji Jestrateji Jeopolitik*, 2. baskı, Barış Kitap, Ankara.
- Külebi, A. (2009), *Türkçe Jeopolitik "Türk Jeopolitiğinde Sorunlar, Olgular, Kavramlar, Stratejik Yaklaşımlar ve Tehdit Değerlendirmeleri"* Berikan Yayınevi, 2009.
- Mackinder, Halford, J. (1904), "Geographical Pivot of History", *The Geographical Journal*, Volume 23, No 4, Londra.
- Mackinder, Halford, J. (1909), *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*, London Constable and Company LTD, Londra.
- Oğultürk, Cem, M. (2020), "Kara Hakimiyet Teorisi", *Jeopolitik Düşünce Büyük Güçler ve Türkiye*, Editörler: M. Cem Oğultürk ve Güngör Şahin, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Özder, A. (2013), "Avrasya Kavramı ve Önemi", *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, İstanbul.

- Özey, R. (2010), *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Polat, S. (2017), *Türkiye için Jeopolitik Rota*, 5. baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Roskin, Michael, G., Berry, Nicholas, O. (2014), *Uluslararası İlişkiler UI'nin Yeni Dünyası*, Adres Yayınları, Ankara.
- Sevim, C. (2013), *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Sönmezoğlu, F. (1989), *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Tarakçı, N. (2007), *Türkiye ve Dünya Üzerine Jeopolitik Analizler Sorunlar ve Çıkış Yolları*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Tezkan, Y., Taşer, Murat, M. (2013), *Dünden Bugüne Jeopolitik Dünya ve Türkiye*, 2. baskı, Ülke Kitapları, Ankara.
- Turan, S. (1992), *Türkiye'nin Coğrafi Konumunun Dış Politikasına Etkisi*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- Uçar, F. (2007), *Dış Türkler Türk Dünyasının Parlayan 5 Yıldızı Orta Asya Türklüğünün Tarihsel ve Kültürel Yapısı*, Fark Yayınları, Ankara.
- Ulaş, B. (2011), *Jeopolitik: Türkiye'nin Milli Güvenliği ve Avrupa Birliği Süreci*, Başlık Yayın Grubu, İstanbul.
- Viotti, Paul, R., Kauppi, Mark, V. (2014), *Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti*, 5. Baskı, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Yeşiltaş, M. (2014), "Jeopolitik", *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Editörler: Şaban Kardeş-Ali Balcı, Küre Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, S. (2018), *Uluslararası İlişkilerde Asya Kuşak Yol'un Jeo-Ekonomisi ve Güvenliği*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, M. (1998), "Avrasya Yeni Bir Uygarlık Yolu Olabilir mi?", *Uygarlığın Yeni Yolu Avrasya*, Derleyenler: Erol Göka ve Murat Yılmaz, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul.
- Yılmaz, S. (2009), "Jeopolitik ve Strateji", <https://www.turansam.org/makale.php?id=354>, Erişim tarihi: 07.03.2021.